

YUSUF AĞA YAZMA ESER KÜTÜPHANESİNDE BULUNAN “SOĞUK ŞEMSE” YAZMA ESER CİLTLERİNİN İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF “COLD ŞEMSE” LEATHER BINDINGS IN YUSUF AĞA MANUSCRIPT LIBRARY

Ebru ALPARSLAN*

Öz

“Şemse”, kitap ciltlerinin üzerine yapılan güneş biçimindeki süsleme motifine verilen isimdir. Yazma eser ciltlerinde görülen şemseler; uygulama tekniklerine ve şemselerde kullanılan motif çeşitlerine göre farklılıklar göstermekte ve farklı isimlerle anılmaktadır. Bu çalışmada incelenen “Soğuk Şemse” tekniği; “hazırlanan şemse kalıbının yıldız kullanılmadan doğrudan doğruya cildin üzerine basılması” suretiyle yapılan ve Türk cilt sanatında özellikle 15. yüzyıla kadar yoğun bir şekilde uygulanmış olan bir şemse tekniğidir.

Bu çalışma, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Konya Bölge Müdürlüğüne bağlı olarak Konya İlinde faaliyet gösteren Yusuf Ağa Yazma Eser Kütüphanesinde yürütülmüştür. Araştırma kapsamında söz konusu kütüphanede bulunan, Türk cilt sanatı ve Türk süsleme sanatı açısından oldukça önemli bir değeri olan ve günümüzden asırlar öncesine uzanan geçmişi ile milli miras niteliği taşıyan yazma eser ciltleri üzerinde çalışılmıştır. Çalışma kapsamında, özellikle “Soğuk Şemse” tekniği uygulanarak süslenmiş olan yazma eser ciltleri; yapımında ve süslemede kullanılan materyal ve şemselerde uygulanan motif ve kompozisyon özellikleri açısından incelenmiş, toplam 7 adet yazma eser cildi fotoğraflarıyla belgelenecek şekilde tanıtılmaya çalışılmıştır. Söz konusu yazma eserlerin; ait oldukları dönem ve eser isimleri gibi niteliksel özelliklerine ilişkin bilgiler T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Yazma Eserler Kurumu arşiv envanterlerinde bulunan veriler esas alınarak düzenlenmiş ve açıklanmıştır. Çalışma kapsamında incelenen deri ciltlerin; Osmanlı Döneminden günümüze ulaştıkları, o dönemin üslup özelliklerini ve teknik gücünü temsil ettikleri belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Cilt Sanatı, “Şemse”, “Soğuk Şemse”, Deri Cilt, Yazma Eser.

Abstract

“Şemse” is the name that given to the sun-shaped ornament pattern on the book bindings. “Şemse” in manuscript bindings differs according to application techniques and motif types and is called with different names. “Cold Şemse” technique investigated in this study has been applied intensively until 15th century in Turkish binding art by pressing the prepared şemse mold directly onto the skin without using gilding.

This study was conducted in Yusuf Ağa Manuscript Library that serves in Konya depending on Manuscript Institution of Turkey, Ministry of Culture and Tourism of Republic of Turkey. Within the scope of research, the manuscripts in the library, which have a very important value in terms of Turkish binding art and Turkish decorative art, and which have the characteristics of a national heritage with a history dating back to centuries, have been studied. Within the scope of the study, especially the manuscripts bindings decorated with the application of “Cold Şemse technique”; the patterns and compositions used in the construction and decoration of materials were examined in terms of their characteristics and total of 7 bindings of manuscript were tried to be introduced documenting with photographs. Information about the qualitative features of these manuscripts such as the period they belong to and their names were arranged and explained based on archives of Manuscript Institution of Turkey, Ministry of Culture and Tourism of Republic of Turkey. It is determined that leather bindings examined in the study have reached the present day from the Ottoman period and represented the stylistic features and technical power of that period.

Keywords: Turkish Binding Art, “Şemse”, “Cold Şemse”, Leather Binding, Manuscript.

1. Giriş

Bu çalışma, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Konya Bölge Müdürlüğüne bağlı olarak Konya ilinde faaliyet gösteren Yusuf Ağa Yazma Eser Kütüphanesinde yürütülmüştür. Günümüzden asırlar öncesine uzanan köklü geçmişi ve sahip olduğu tarih, kültür ve sanat hazineleri ile Yusuf Ağa Yazma Eser Kütüphanesi koleksiyonunda; Arapça, Farsça ve Osmanlı Türkçesi dillerinde olmak üzere 3157 adet el yazması eser ve 9016 adet basılı eser bulunmaktadır. Söz konusu eserler; İslami İlimler, Fen Bilimleri, Matematik, Hukuk, Edebiyat, Sanat, Tarih, Coğrafya, Felsefe ve Psikoloji gibi pek çok farklı alanı kapsamakla birlikte eserlerin tamamı dijital ortama aktarılmıştır. Yusuf Ağa Yazma Eser Kütüphanesi gerek Konya ili gerekse ülkemiz açısından oldukça önemli bir yazma eser kütüphanesi

*Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü (ebrualparslan06@gmail.com).

konumundadır. Söz konusu kütüphanede bulunan yazma eserler; “ebru”, “hat”, “cilt”, “tezhip” ve “minyatür” gibi geleneksel Türk sanatlarımızın kıymetli ve nadir eserlerini temsil etmekte ve içermektedir.

Bu çalışmada söz konusu kütüphanede bulunan, Türk cilt sanatı ve Türk süsleme sanatı açısından oldukça önemli bir değeri olan ve günümüzden asırlar öncesine uzanan geçmişi ile milli miras niteliği taşıyan yazma eser ciltleri üzerinde çalışılmıştır. Çalışma kapsamında, özellikle “Soğuk Şemse” tekniği uygulanarak süslenmiş olan yazma eser ciltleri; yapımında ve süslemede kullanılan materyal ve şemselere uygulanan motif ve kompozisyon özellikleri açısından incelenmiş, toplam 7 adet yazma eser cildi fotoğraflarıyla belgelenerek tanıtılmaya çalışılmıştır. Söz konusu yazma eserlerin; ait oldukları dönem ve eser isimleri gibi niteliksel özelliklerine ilişkin bilgiler, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Yazma Eserler Kurumu arşiv envanterlerinde bulunan veriler esas alınarak düzenlenmiş ve açıklanmıştır. Yazma eserleri kaplayan deri cilt kapaklarının ne zaman yapıldığına ve yazma eserlerin ne zaman ciltlendiğine ilişkin kesin bir tarih bilgisi mevcut olmamakla birlikte çalışma kapsamında değerlendirilen tarihlendirme bilgileri sadece yazma eserlerin ait oldukları dönemlere işaret etmektedir.

2. Araştırma Bulguları

2.1. Yusuf Ağa Yazma Eser Kütüphanesi Hakkında Genel Bilgiler

Konya ili, Türk kütüphanecilik tarihi açısından oldukça köklü ve zengin bir geçmişe sahiptir. Geçmişten günümüze kadar ulaşan yazma kitap koleksiyonları; Türk-İslâm dönemi kütüphanelerinin kurulmasına Selçuklular Döneminde Konya’da başladığını ve bu geleneğin Osmanlı Döneminde de sürdürüldüğünü göstermektedir. Konya’da bulunan kütüphaneler arasında özellikle Yusuf Ağa Kütüphanesi, gerek mimari açıdan gerekse bünyesinde bulundurduğu koleksiyon bakımından önemli bir konumdadır (Cunbur, 1963, 203). Ülkemizin sayılı yazma ve eski harfli basma esere sahip kütüphanelerinden biri olan Yusuf Ağa Kütüphanesi hat, cilt, tezhip ve süsleme sanatı açısından önemli ve seçkin yazma eserlere sahiptir. Kütüphane 1794 yılında III. Selim’in annesi Mihrişah Valide Sultan’ın kethüdası Yusuf Ağa’nın hayratı olarak kurulmuştur (Cunbur, 1963, 206; Güney, 2014, 2). Yusuf Ağa kütüphanesinin inşasına Konya Selimiye Cami’ne bitişik olarak 1794’te başlanmış ve 1796’da bitirilmiştir. Yusuf Ağa, kendisine ait olan toplam 750 cilt kitabı kütüphaneye vakfetmiş ve buradaki kitapların korunması ve halka sunulması için bir hâfız-ı kütüp tayin etmiştir (Yörük, 2008, 8; Güney, 2014, 2). Yusuf Ağa Kütüphanesi, Konya ilinde bulunan diğer kütüphanelerde yer alan koleksiyonları da bünyesinde barındırması bakımından da önemlidir. Konya’da kurulan ilk kütüphane olma özelliği taşıyan İplikçi Medrese ve İplikçi Cami Kütüphanesinde bulunan yazma eserler de Yusuf Ağa kütüphanesine nakledilmiştir. Ayrıca Sadreddin Konevi kütüphanesinde bulunan değerli koleksiyonlar (Cunbur, 1963, 203-204; Güney, 2014, 2) ve Zaferiye Medresesi Kütüphanesi, Hadımi Kütüphanesi, Müftü Abdullah Efendi Kütüphanesi koleksiyonları ve Mümtaz Bahri Koru’nun kitapları Yusuf Ağa Kütüphanesi koleksiyonuna dahil edilmiştir (Sertyüz, 2009, 21).

Kütüphanenin kurucusu olan ve o dönemin tanınmış devlet adamlarından sayılan Yusuf Ağa, siyasi çekişmeler sebebiyle 25 Haziran 1807’de Bursa’da idam edilmiş ve İstanbul’a getirilmiştir (Cunbur, 1963: 206-207; Anonim 2019). Hayatını hayır işlerine adanmış olan Yusuf Ağa; söz konusu kütüphaneden başka, doğmuş olduğu İsbaniko’da (Girit) cami ve mektep, Hanya (Yunanistan) ve Beykoz’da birer çeşme yaptırmıştır (Anonim, 2019).

2.2. Şemse Motifi, Şemse Teknikleri ve “Soğuk Şemse” Tekniği İle İlgili Kavramsal Bilgiler

“Şemse”, kitap ciltlerinin üzerine yapılan güneş biçimindeki süsleme motifine verilen isimdir (Özen, 1985, 66). Arapça’da güneş anlamında gelen “Şems” kelimesinden türemiş olan “Şemse; Türk Cilt Sanatında ve Tezhip Sanatında oldukça yaygın bir şekilde kullanılan, yuvarlak ve oval (beyzi) bir motif çeşididir (Şekil 1). Bu motif; form bakımından güneşe benzediği için “Şemse” olarak adlandırılmıştır (Özen, 1985, 66; Özcan, 1990, 2 Özen, 1988, 14). Yazma eser ciltlerinin önemli bir bölümünü şemse süslemeler teşkil etmekle beraber; ciltlerin dış kapak, iç kapak ve miklep kısmında şemse süslemelere rastlanmaktadır (Çığ, 1971,9; Özen, 1988, 14). Şemseler; Anadolu Selçuklu ve 15. yüzyıl Osmanlı kitap kaplarında ciltlerinde genellikle yuvarlak (Özen, 1985, 66), Fatih Döneminde (15.yy.) mekik şeklinde, dilimli ve salbekli (Özen, 1988, 14) 16.yüzyıldan itibaren de oval (beyzi) biçimde ve salbekli formda uygulanmışlardır (Çığ, 1971,9; Özen, 1985, 66). Şemsenin alt ve üst kısmında bulunan ve şemseye bağlı ya da ayrı olarak yapılan küçük beyzi (oval) şekiller “salbek” olarak adlandırılmakta ve bu şekilde yapılan şemselere “salbekli şemse” (Şekil 2) adı verilmektedir (Özen, 1988, 14; Binark, 1975,10).

Şekil 1. Oval Şemse (Özcan, 1990, 24)

Şekil 2. Salbekli Şemse (Özcan, 1990, 21)

Bu çalışmaya konu teşkil eden ve çalışma kapsamında incelenen deri ciltler üzerinde tespit edilen "Soğuk Şemse" tekniği; "hazırlanan şemse kalibinin yıldız kullanılmadan doğrudan doğruya cildin üzerine basılması" şeklinde uygulanmaktadır. Özellikle 15. yüzyıla kadar bütün İslam ciltleri bu şekilde yapılmış, şemse içerisinde uygulanmış olan motifler yıldız kullanılmadan derinin kendi renginde bırakılmıştır (Fotoğraf 1) (Özen, 1985, 64; Binark, 1975,11). "Soğuk Şemse" tekniği uygulanarak yapılmış deri ciltler incelendiğinde; şemse, salbek şemsesi, miklep şemsesi ve köşebentlerin dendanlı kenarlarının yıldız ve "nokta-tığ" motifleri (yardımcı motif) ile süslediği örneklerle de rastlanmaktadır (Fotoğraf 2).

Fotoğraf 1. Soğuk Şemse¹

Fotoğraf 2. Soğuk Şemse¹

2. 2. Yusuf Ağa Yazma Eser Kütüphanesinde Bulunan "Soğuk Şemse" Ciltlerin İncelenmesi

Çalışma kapsamına alınan "Soğuk Şemse" tekniği uygulanarak süslenmiş olan yazma eser ciltleri; yapımında ve süslemede kullanılan materyal ve şemselerde kullanılan motif ve kompozisyon özellikleri açısından incelenmiş, toplam 7 adet yazma eser cildi fotoğraflarıyla belgelenerek tanıtılmaya çalışılmıştır. Söz konusu yazma eserlerin; ait oldukları dönem ve eser isimleri gibi niteliksel özelliklerine ilişkin bilgiler, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Yazma Eserler Kurumu arşiv envanterlerinde bulunan veriler esas alınarak düzenlenmiş ve açıklanmıştır. Yazma eserleri kaplayan deri cilt kapaklarının ne zaman yapıldığına ve yazma eserlerin ne zaman ciltlendiğine ilişkin kesin bir tarih bilgisi mevcut olmamakla birlikte çalışma

¹ Fotoğraf 1 ve Fotoğraf 2'de görülen "Soğuk Şemse" görselleri, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Ankara Bölge Müdürlüğüne bağlı olarak Kütahya ilinde faaliyet gösteren Vahit Paşa Yazma Eser Kütüphanesi dijital arşivinden elde edilmiştir.

kapsamında değinilen tarihlendirme bilgileri sadece yazma eserlerin ait oldukları dönemlere işaret etmektedir.

Fotoğraf 3'te, 15. yüzyıla tarihlendirilen ve "Subhatü'l-Ebrâr" şeklinde isimlendirilen yazma esere ait cilt kapağı görülmektedir. Yazma eser cildinin yapılış tarihi bilinmemekle birlikte yukarıda verilen tarihlendirme sadece sözü edilen yazma eseri nitelendirilmiştir. Yazma eser cildinin yapımında koyu kahve renkli meşin deri kullanılmış ve cilt kapağı üzerinde "Soğuk Şemse" tekniği uygulanmıştır. Cilt kapağının merkezinde oval şemse bulunmaktadır. Oval şemse içerisinde; ağırlıklı olarak *bulut* motifi (sembolik motif) uygulanmakla beraber *hatai*, *penç*, *goncağül*, *yaprak* ve *kırıklı dal* motiflerinin de (bitkisel motifler) kullanılmasıyla motif kompozisyonu oluşturulmuştur. Oval şemsenin dendanlı kenarlarının yıldız ile çevrelenerek süslediği, cilt kapağının kenarlarının da, yıldız kullanılarak iki sıra cetvel çekilmek suretiyle çevrelediği görülmektedir. Yazma Eserler Kurumu arşiv numarası "42 Yu 222/1" dir.

Fotoğraf 3. "Subhatü'l-Ebrâr" isimli esere ait deri cilt kapağı

Fotoğraf 4'te, "Haşiye-i Tifrisi Keşşaf" şeklinde isimlendirilen yazma esere ait cilt kapağı görülmektedir. Yazma eserin ve yazma eser cildinin ait olduğu dönem bilinmemektedir. Yazma eser cildi üzerinde görülen şemse formu ve şemse içerisinde bulunan motif kompozisyonu Anadolu Selçuklu Dönemi cilt üslubunu anımsatmaktadır. Yazma eser cildinin yapımında açık kahve renkli meşin deri kullanılmış ve cilt kapağı üzerinde "Soğuk Şemse" tekniği uygulanmıştır. Cilt kapağının merkezinde mekik biçiminde şemse uygulanmış ve şemse içerisinde *geçme* motifi (geometrik motif) uygulanarak motif kompozisyonu oluşturulmuştur. Mekik biçiminde şemsenin alt ve üst kısmında *düğümlü geçme* (geometrik motif) motifinin uygulanmasıyla oluşturulmuş salbek uzantıları görülmektedir. Cilt kapağı bir sıra ince bordür ile çevrelenmiş ve bordür içerisinde *zencerek* motifi (geometrik motif) uygulanmıştır. Yazma Eserler Kurumu arşiv numarası "42 Yu 88" dir.

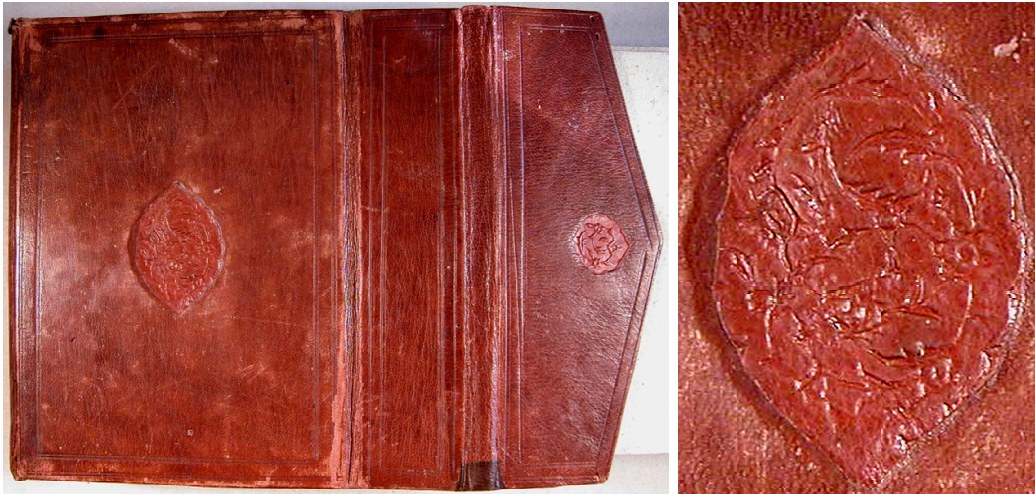
Fotoğraf 4. "Haşiye-i Tifrisi Keşşaf" isimli esere ait deri cilt kapağı

Fotoğraf 5'te, "İnayetü'l-Kâdî ve Kifayetü'r-Râzî" şeklinde isimlendirilen ve 17. yüzyıla tarihlendirilen ve yazma esere ait cilt kapağı görülmektedir. Yazma eser cildinin ait olduğu dönem bilinmemekle beraber yukarıda verilen tarih bilgisi sadece yazma eserin ait olduğu dönemi nitelemektedir. Yazma eser cildinin yapımında kırmızı kahve renkli meşin deri kullanılmış ve cilt kapağı üzerinde "Soğuk Şemse" tekniği uygulanmıştır. Cilt kapağının merkezinde oval şemse bulunmaktadır. Oval şemse içerisinde ağırlıklı olarak *bulut* motifi (sembolik motif) uygulanmakla beraber *hatai*, *goncagül*, *hançeri yaprak*, *yaprak ve kıvrımlı dal* motiflerinin de (bitkisel motifler) kullanılmasıyla motif kompozisyonu oluşturulmuştur. Oval şemsenin alt ve üst kısmında salbek şemsesi uygulanmış ve salbek içerisinde *hatai* motifi (bitkisel motif) kullanılmıştır. Yazma Eserler Kurumu arşiv numarası "42 Yu 5165" dir.

Fotoğraf 5. "İnayetü'l-Kâdî ve Kifayetü'r-Râzî" isimli esere ait deri cilt kapağı

Fotoğraf 6'da, 19. yüzyıla tarihlendirilen ve "Risâletü'ş-Şemsîye fî Kavâ'idü'l-Mantıkîye" şeklinde isimlendirilen yazma esere ait cilt kapağı görülmektedir. Yazma eser cildinin ait olduğu dönem bilinmemekle beraber belirtilen tarihlendirme sadece yazma eserin ait olduğu dönemi nitelemektedir. Yazma eser cildinin yapımında kırmızı kahve renkli meşin deri kullanılmış ve cilt kapağı üzerinde "Soğuk Şemse" tekniği uygulanmıştır. Cilt kapağının merkezinde oval şemse, cildin miklep kısmında ise miklep şemsesi uygulanmıştır. Oval şemse ve miklep şemsesi içerisinde *hatai*, *saz yolu yaprak*, *yaprak ve kıvrımlı dal* motiflerinin (bitkisel motifler) kullanılmasıyla motif kompozisyonu oluşturulduğu görülmektedir. Yazma Eserler Kurumu arşiv numarası "42 Yu 545/8" dir.

Fotoğraf 6. "Risâletü'ş-Şemsîye fî Kavâ'idü'l-Mantıkîye" isimli esere ait deri cilt kapağı

Fotoğraf 7’de, “*Risâle fî Tahkîki Lafzi'l-Çelebî*” şeklinde isimlendirilen ve 16. yüzyıla tarihlendirilen ve yazma esere ait cilt kapağı görülmektedir. Yazma eser cildinin ait olduğu dönem bilinmemekle sözü edilen tarihlendirme sadece yazma eserin ait olduğu dönemi nitelemektedir. Yazma eser cildinin yapımında kızıl kahve renkli meşin deri kullanılmış ve cilt kapağı üzerinde “Soğuk Şemse” tekniği uygulanmıştır. Cilt kapağının merkezinde oval şemse bulunmaktadır ve oval şemse içerisinde *bulut* motifinin (sembolik motif) uygulanmasıyla oluşturulmuş motif kompozisyonu görülmektedir. Oval şemsenin dandanlı kenarları yıldız kullanılarak süslenmiş ve aynı zamanda yıldız ile *tığ* motifi (yardımcı motif) uygulanarak bezenmiştir. Oval şemsenin alt ve üst kısmında ise yıldız ile uygulanmış *nokta* motifli (yardımcı motif) salbek uzantıları görülmektedir. Cilt kapağı bir sıra ince bordür ile çevrelenmiş, bordür içerisinde *zencerek* motifi (geometrik motif) uygulanmış ve yıldız ile renklendirilmiştir. Söz konusu eserin, Yazma Eserler Kurumu arşiv numarası “42 Yu 4893/40”dir.

Fotoğraf 7. “*Risâle fî Tahkîki Lafzi'l-Çelebî*” isimli esere ait deri cilt kapağı

Fotoğraf 8’de, 17. yüzyıla tarihlendirilen ve “*Feyz el-Kadir Şerh-i el-Cami el-Sagir*” şeklinde isimlendirilen yazma esere ait cilt kapağı görülmektedir. Yazma eser cildinin ait olduğu dönem bilgisi bilinmemekle beraber verilen tarih bilgisi sadece yazma eseri nitelemektedir. Deri cildin yapımında kızıl kahve renkli meşin deri kullanılmış ve cilt kapağı üzerinde “Soğuk Şemse” tekniği uygulanmıştır. Cilt kapağının merkezinde oval şemse bulunmaktadır. Oval şemse içerisinde ağırlıklı olarak *bulut* motifi (sembolik motif) uygulanmakla beraber *hatai*, *penç*, *goncagül*, *hançeri yaprak*, *yaprak ve kıvrımlı dal* motiflerinin de (bitkisel motifler) kullanılmasıyla motif kompozisyonu oluşturulmuştur. Cilt kapağı bir sıra ince bordür ile çevrelenmiş ve bordür içerisinde *zencerek* motifi (geometrik motif) uygulanmıştır. Yazma Eserler Kurumu arşiv numarası “42 Yu 202” dir.

Fotoğraf 8. "Feyz el-Kadir Şerh-i el-Cami el-Sagır" isimli esere ait deri cilt kapağı

Fotoğraf 9'da, 17. yüzyıla tarihlendirilen ve "Feyz el-Kadir Şerh-i el-Cami el-Sagır" şeklinde isimlendirilen yazma esere ait cilt kapağı görülmektedir. Yazma eser cildinin ait olduğu dönem bilinmemektedir. Yazma eser cildinin yapımında kızıl kahve renkli meşin deri kullanılmış ve cilt kapağı üzerinde "Soğuk Şemse" tekniği uygulanmıştır. Cilt kapağının merkezinde oval şemse bulunmaktadır. Oval şemse içerisinde ağırlıklı olarak bulut motifi (sembolik motif) uygulanmakla beraber *hatai*, *penç*, *saz yolu yaprak*, *hançeri yaprak* ve *kıvrımlı dal* motiflerinin de (bitkisel motifler) kullanılmasıyla motif kompozisyonu oluşturulmuştur. Cilt kapağının kenarlarının yıldız kullanılmadan iki sıra cetvel çekilmek suretiyle çevrelendiği görülmektedir. Yazma Eserler Kurumu arşiv numarası "42 Yu 149" dur.

Fotoğraf 9. "Telhis el-Miftah" isimli esere ait deri cilt kapağı

3. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Konya Bölge Müdürlüğüne bağlı olarak Konya ilinde faaliyet gösteren Yusuf Ağa Yazma Eser Kütüphanesinde yürütülmüştür. Çalışma kapsamında, söz konusu kütüphanede bulunan ve günümüzden asırlar öncesine uzanan geçmişi ile milli miras niteliği taşıyan yazma eserlere ait deri ciltler üzerinde çalışılmıştır. Yazma eser ciltleri; şemse süsleme teknikleri açısından incelenmiş ve özellikle "Soğuk Şemse" tekniği uygulanmış deri cilt örneklerine araştırma kapsamında yer verilmiştir. Deri ciltler, yapımında ve süslemede kullanılan materyal ve süslemede kullanılan motif ve kompozisyon özellikleri açısından incelenmiş ve toplam 7 adet yazma eser cildi fotoğrafları ile belgelenerek tanıtılmıştır. Ayrıca söz konusu yazma eserlerin; ait oldukları dönemler ve eser künyeleri gibi niteliksel özelliklerine ilişkin bilgiler, Yazma Eserler Kurumu arşiv envanterlerinde bulunan verilere göre düzenlenmiş ve açıklanmıştır. Söz konusu tarihsel veriler; sadece künyesi verilen

yazma eserin ait olduğu döneme ait olmakla birlikte incelenen yazma eseri nitelenmektedir. Bu bakımdan, gerek yazma eser ciltlerinin gerekse yazma eser ciltlerine ait deri iç kapakların ait olduğu dönem ile ilgili olarak net bir tarihsel veri mevcut değildir. Her ne kadar yazma eser ciltlerine ilişkin dönem bilgisi bulunmasa da, envanter bilgilerine göre yazma eserlerin Osmanlı Dönemine ait olduğu belirlendiğinden; yazma eser ciltlerinin de Osmanlı Döneminden günümüze ulaştıkları, o dönemin üslup özelliklerini yansıttıkları ve temsil ettikleri düşünülmektedir.

Çalışma kapsamında yapılan incelemelerde, yazma eser ciltlerinin yapımında koyu kahve ve kızıl kahve renkli meşin deri kullanılmış olduğu belirlenmiştir. Yazma eser ciltleri, şemselde uygulanan motif özellikleri açısından incelendiğinde; *“hatai, penç, goncağül, goncağül, hançeri yaprak, saz yolu yaprak, yaprak, kıvrımlı dal”* motiflerinin (bitkisel motifler), *“bulut”* (sembolik motif), *“dügümlü geçme, geçme, zencerek”* motiflerinin (geometrik motif) ve *“bulut”* motifinin (sembolik motif) kullanılmasıyla motif kompozisyonu oluşturulduğu belirlenmiştir. Bazı örneklerde şemselin dandanlı kenarlarında yıldız ile uygulanmış *“nokta, tığ”* motifleri (yardımcı motif) görülmektedir. Bunun yanı sıra bazı örneklerde, cilt kapaklarının bordür ile çevrelendiği ve bordür içerisinde *“zencerek”* motifinin (geometrik motif) uygulandığı ve yıldız ile renklendirilmiş olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmaya konu oluşturan ve çalışma kapsamında incelenen yazma eserlere ait deri ciltler; Türk cilt sanatının ait olduğu dönem içerisinde ulaşmış olduğu teknik gücü, üslup özelliklerini ve sanatsal değeri göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Türk cilt sanatı ve geleneksel sanatlar alanında yapılacak olan nitelikli ve doğru araştırmaların; geleneksel sanat değerlerimizin tanıtılması, gelecek nesillere aktarılması, bu alanda çalışan kişilere ve kurumlara kaynak teşkil etmesi bakımından önemli olduğu düşünülmektedir.

* Bu çalışmada yer alan yazma eser ciltlerine ilişkin fotoğraflar; T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Konya Bölge Müdürlüğüne bağlı olarak Konya ilinde faaliyet gösteren Yusuf Ağa Yazma Eser Kütüphanesi dijital arşivinden elde edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Anonim (2019). <http://www.yusufaga.yek.gov.tr>. (Erişim Tarihi: 25.06.2019).
- Binark, İsmet (1975). *Eski Kitapçılık Sanatlarımız*. Ankara.
- Cunbur, Müjgan (1963). Yusuf Ağa Kütüphanesi ve Kütüphane Vakfı. *A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.1, S.1, s.233-217.
- Çığ, Kemal (1971). *Türk Kitap Kapları*. İstanbul: Yapı ve Kredi Bankası Yayınları.
- Özcan, Yılmaz (1990). *Türk Kitap Sanatında Şemse Motifi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Tanıtma Eserleri/31.
- Özen, Mine Esiner (1985). *Yazma Kitap Sanatları Sözlüğü*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları.
- Özen, Mine Esiner (1988). *Türk Cilt Sanatı*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Yayın no: 57.
- Yörük, Doğan (2008). Osmanlı Devleti'nde Kütüphane Yaptırmanın Maliyeti: Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi Örneği (1794-1796). *Kırgızistan-Türkiye "Manas" Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (19), s.85-87.
- Güney, Gül (2014). Konya Yusuf Ağa Yazma Eser Kütüphanesi'nde Müzehhep Bir Yazma: "Fütühat-ı Mekkiyye". *Akdeniz Sanat Dergisi*, C. 7, S. 14, s. 1-20.
- Sertyüz, Nurcan (2009). *Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi'nde Bulunan Bazı Yazma Eserlerin Tezhiplerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.